

1.3. Lapin-malli osana kirjastojen ja varhaiskasvatuksen perustoimintaa

Kirjaston ja varhaiskasvatuksen lukutaitoyhteistyön Lapin-malli saatiin aikaan hanketyönä. Lapin-mallin työvälineet eli kerrotuttamisen, pedagogisen satutunnin ja kirjastotunnin konseptit hiottiin valmiiksi Inarin kunnankirjaston hankkeessa *Lukutaitoyhteistyön Inarin-malli* vuosina 2022–2024. Vuosina 2024–2025 nämä välineet ja niihin perustuva suunnitelmallisen lukutaitoyhteistyön kokonaisuus, niin sanottu Lapin-malli, levitettiin kaikkien Lapin kirjastojen ja varhaiskasvatuksen käyttöön.

Aluehallintoviraston ja kuntien yhdessä rahoittaman *Lukutaidon valmiuksia Lapin malliin* -hankkeen (2024–2025) tehtävänä oli auttaa Lapin kaikkien 21 kunnan kirjastoja ja varhaiskasvatusta aloittamaan ja vakiinnuttamaan Lapin-mallin mukainen lukutaitoyhteistyö. Hankkeen aikana koulutettiin riittävä määrä Lapin kuntien varhaiskasvatuksen väkeä lasten monilukutaidon valmiuksia kehittävän kerrontatyökalun käyttöön sekä perehdytettiin Lapin kirjastojen henkilökuntaa kerrotuttamisen antia tukevaan pedagogisen satutunnin konseptiin.

Kunnat olivat jo hankkeen hakuvaiheessa sitoutuneet siihen, että hankkeen päätyttyä ne jatkavat sisällöltään mallin mukaista ja kokoonpanoltaan sekä volyymiltaan paikallisiin olosuhteisiin ja resursseihin sovitettua lukutaitoyhteistyön toimintokokonaisuutta osana perustoimintaansa. Hankkeen tuloksena kirjastot ja varhaiskasvatus saivat käyttöönsä helppokäyttöisen ja toimivan mallin, jonka avulla toteuttaa tavoitteellista ja suunnitelmallista lukutaitotyötä yhdessä.

Hankkeesta perustoiminnaksi

Yksittäisen kunnan kannalta hankkeessa oli kolme vaihetta. Aloitusvaiheessa kirjasto ja varhaiskasvatus ottivat haltuun Lapin-mallin työvälineet. Tämä vaihe toteutettiin niin, että hanketyöntekijät vierailivat jokaisessa kunnassa pitämässä työvälineitä koskevan koulutuksen erikseen kirjaston ja erikseen varhaiskasvatuksen työntekijöille.

Lisäksi aloitusvaiheeseen kuului, että kirjaston ja varhaiskasvatuksen johto sopivat kunnassa testattavan toimintokokonaisuuden kokoonpanosta ja volyymista sekä täsmällisestä kohderyhmästä. Testataanko kerrotuttamisen lisäksi vain pedagogisia satutunteja, vai testataanko lisäksi myös kirjastotunteja? Entä kuinka monta kertaa kukin toiminto testivaiheessa toteutetaan? Testataanko toimintoja 4–5-vuotiaiden ryhmissä, vai vain 5-vuotiaiden?

Hankkeen toisessa vaiheessa kunnassa hankittiin kokemuksia testattavaksi sovitusta toimintokokonaisuudesta erityisesti siltä kannalta, millä ehdoin testattava kokonaisuus on kunnassa jatkuvasti mahdollinen. Näitä kokemuksia kirjasto ja varhaiskasvatus reflektivat etätapaamisissa hanketyöntekijöiden kanssa.

Hankkeen kolmannessa vaiheessa hanketyöntekijät tekivät tapaamisten pohjalta kirjaston ja varhaiskasvatuksen johdolle ehdotuksen kuntaan vakiinnutettavan toimintokokonaisuuden kokoonpanosta sekä toiminnan volyymista ja täsmällisestä kohderyhmästä. Ehdotus sisälsi myös sen, millä tavalla vakiinnutetun toiminnan

jatkuminen kunnassa varmistetaan rakenteellisesti eli niin, että toiminta ei ole sidoksissa yksittäisiin työntekijöihin, vaan pysyy käynnissä esimerkiksi työntekijävaihdoksista huolimatta.

Ehdotuksen ja sitä koskeneen, hanketyöntekijöiden kanssa pidetyn palaverin pohjalta kirjaston ja varhaiskasvatuksen johtajat päättivät, mitä toimintoja Lapin-mallin mukainen lukutaitoyhteistyö kunnassa käsittää ja kuinka tiheään kutakin toimintoa toimintakauden aikana toteutetaan, sekä koskeeko yhteistyö 4–5-vuotiaita vai vain 5-vuotiaita.

Lisäksi johtajat päättivät siitä, miten kunnassa turvataan vakiinnutetun toimintokokonaisuuden jatkuminen: Millä asiakirjalla kirjasto ja varhaiskasvatus sitoutuvat toteuttamaan sovittua toimintokokonaisuutta osana perustoimintaansa? Entä miten lukutaitoyhteistyön jatkuvuus ja Lapin-mallissa kuvattujen konseptien mukaisuus on varmistettu työntekijätasolla?

Hankkeen päätteeksi pidettiin päätösseminaarit, joissa keskenään suunnilleen samankokoiset kunnat esittelivät toisilleen sen version Lapin-mallista, joka kuntaan oli vakiinnutettu tai aiotaan vakiinnuttaa. Päätösseminaarien tarkoitus kuntien kannalta oli peilata muiden saman kokoluokan kuntien ratkaisuja ja niihin vaikuttaneita tekijöitä omaan kuntaan ja oman kunnan ratkaisuihin. Lisäksi tarkoitus oli saattaa hankevaihe päätökseen ja siirtää Lapin-mallin mukainen toiminta osaksi kirjaston ja varhaiskasvatuksen perustoimintaa kunnissa.

Taulukkomuotoinen esimerkki Lapin-mallin kuntaversiosta (avautuu sivupalkista: *1.4. Lapin-mallin kuntaversio – kuvitteellinen esimerkki*) havainnollistaa, millaisiin kysymyksiin kirjastossa ja varhaiskasvatuksessa oli otettava kantaa hankevaiheen päättyessä eli silloin, kun kunnat olivat siirtämässä vakiinnuttamaansa tai vakiinnutettavaksi aikomaansa toimintokokonaisuutta osaksi kirjaston ja varhaiskasvatuksen perustoimintaa.

Taulukon kysymykseen *Miten varmistetaan, että pedagogisten satutuntien ja kirjastotuntien sovittu toimintakausittainen volyymi toteutuu?* liittyy esimerkki Inarin Saamelaiskirjaston lukutaitoyhteistyön vuosikellosta (*1.5. Esimerkki lukutaitoyhteistyön vuosikellosta*). Kellosta näkyy, mihin aikaan vuodesta kirjasto ottaa yhteyttä lukutaitoyhteistyönsä yhteistyökumppaneihin, jotta se saa sovituksi yhteistyötoimintojen ajankohdat meneillään olevaksi toimintakaudeksi. (Tässä julkaisussa vuosikello esitetty vain niiltä osin, mitkä koskevat varhaiskasvatuksen kanssa tehtävää lukutaitoyhteistyötä.)